

Knjiga *Monoštor u riječi, slici i pjesmi* svojevrsan je, opsežan, turistički „letak“. Nekome tko prvi puta dolazi u Monoštor i želi ga prisnije upoznati, može biti vrlo detaljan priručnik. Sadrži podatke od kratkih, ali važnih, povijesnih crtica, sastava stanovništva, načina života i privređivanja, kulture uopće do današnjih važnijih događanja i aktivnosti Monoštoraca. Navode se sve aktivne udruge te ljudi koji se bave starim zanatima ili proizvodnjom hrane, pića, suvenira koji predstavljaju elemente tradicijske kulture koja na taj način živi, promovira se i, po mom mišljenju najvažnije – njeguje. Ova knjiga, osim što je čuvar svih sakupljenih podataka za neka nova vremena, suradnik je u promoviranju Monoštora kao primamljive turističke lokacije ruralnog turizma. Također, kako i sam naslov ističe, knjiga je obogaćena brojnim fotografijama koje prate sadržaj knjige. Kako se kaže: slika govori tisuću riječi te su i one vrijedne jednako kao i sam tekst.

*Sonja Periškić Pejak*

Zlatko Pinter, *Hrvati iz Srijema, Banata i Bačke u vrtlogu devedesetih – Progoni i etničko čišćenje (1991 – 1995)*, Zajednica Hrvata protjeranih iz Srijema, Bačke i Banata, Zagreb, 2020., 410 str.

Već na samome početku, bez prevelikih uvodnih narativa o raspadu komunističke tvorevine znane kao Savezna Federativna Republika Jugoslavija (koju autor ovoga prikaza voli nazivati i „komunističkom Jugovinom“), možemo reći kako je stradanje Hrvata na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine jedno od pitanja koje je u dosadašnjim znanstvenim praksama bilo potpuno marginalizirano. Ovdje mislimo svaka-

ko najprije na nastojanja humanističkih i društvenih znanosti u Republici Hrvatskoj koja su dugo bila orijentirana na politike memoriranja žrtava unutar svojih granica i, uslijed posljedica tragedije koja je zadesila Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, nije imala kapaciteta adekvatno i sustavno bilježiti i analizirati tragediju najistočnije grane hrvatskoga naroda. Pozorni čitatelj mogao bi se zapitati zbog čega se prije svega pozornost usmjerava k Republici Hrvatskoj, a ne Republici Srbiji čiji je tadašnji državni, politički i represivni „aparat“ režima i bio odgovoran za progon Hrvata u Vojvodini. U najkraćem, odgovor bi mogao biti jer srbijanska država i danas odbija priznati žrtve Hrvata u Vojvodini i unutar srbijanskoga društva nikada nije niti došlo do ozbiljnijeg i plodonosnijeg suočavanja s prošlošću, a bilo kakve komemorativne politike i dalje se čine čak i iluzornima. Do sada je ovo pitanje zaokupilo pozornost jedino civilnoga društva i nekolicine reprezentativnih nevladinih udruga kao što su Fond za humanitarno pravo i Helsinški odbor za ljudska prava ili pak pojedinih autora i znanstvenika iz hrvatske zajednice u Srbiji, kao što je slučaj s Tomislavom Žigmanovim, koji su se bavili ovom problematikom i ukazivali na sve posljedice nespremnosti srbijanskoga društva i države za priznavanje žrtava jedne manjine koja je sustavno u prvoj polovici 1990-ih trpjela organizirani državni teror.

I upravo zbog prethodno iznesenoga, publicističko djelo našega Srijemca iz Zemuna Zlatka Pintera *Hrvati iz Srijema, Banata i Bačke u vrtlogu devedesetih – Progoni i etničko čišćenje (1991 – 1995)* jest značajno jer ono na nepretenciozan način čini kroniku jednoga tragičnog

razdoblja povijesti Hrvata u Vojvodini. Knjiga Zlatka Pintera podijeljena je na četiri cjeline pod nazivima: „Kratka povijest vojvođanskog prostora“ (str. 33-65), „Komunistička vladavina“ (str. 87-200), „Hrvati i druge manjine u Vojvodini“ (str. 203-319) i „Memento“ (str. 339-367). U knjizi autor nastoji napraviti određenu vrstu anatomije povijesnih procesa koji su doveli do tragedije Hrvata u Vojvodini tijekom 90-ih godina prošloga stoljeća. Pri tomu, čini se kako previše polemiziranja o dalekoj prošlosti može temu odvesti s pravoga kolosijeka, no da bi se shvatilo stradanje Hrvata u Vojvodini neophodno je rastumačiti i određene procese duljeg vremenskog trajanja, jer hrvatsko-srpski odnosi i neravnopravan položaj Hrvata u srbijanskome društvu nisu isključivo produkt komunističkoga režima i kasnijeg mu slijednika na čelu sa Slobodanom Miloševićem. Istina je da su Hrvati u Vojvodini, kako autor nastoji ukazati, zajednica koja je uvijek bila navezana i koja je dijelila sudbinu cjelokupnoga hrvatskoga naroda – gotovo sve ono čemu je bio izložen hrvatski narod u domovini trpjeli su i Hrvati u Vojvodini. Autor jasno ukazuje na pojedine tabue koje još uvijek nije poželjno iznositi, kao što je progon Hrvata nakon sloma fašizma i oslobođenja jugoslavenskih republika od različitih suradničkih režima. Ovo je iznimno važno jer se brojne hrvatske obitelji, pretežito u Srijemu, nisu uspjele oporaviti od „crvenoga terora“, a nekoliko desetina godina kasnije u istome stoljeću našle su se pred još brutalnijim režimom koji je sebi kao prioritet postavio da se jednom za svagda obračuna s Hrvatima u Vojvodini. Pinter, upravo praveći poveznicu s pret-



hodnom komunističkom vladavinom i raspadom sustava koji je svaku želju za nacionalnim samoodređenjem brutalno gušio i nastojao zamijeniti ispraznicama o jedinstvu radničkoga pokreta, ukazuje na čimbenike koji su doveli do dolaska na vlast Slobodana Miloševića i intelektualnih krugova koji su bili nositeljima njegove antihrvatske politike.

Pinter u trećem djelu knjige (možda pomalo nespretno naslovljenom) donosi opis svih aktivnosti kojima se služio tadašnji srbijanski režim Slobodana Miloševića kako bi se razračunao s hrvatskom zajednicom. Pri tomu, autor ističe one aktivnosti pojedinih čimbenika koji su nastojali ne samo fizički izbrisati Hrvate, već uništiti i svaku moguću eventualnu političku i kulturnu snagu koja bi mogla na bilo koji način osigurati opstanak hrvatske zajednice čak i u najmanjem mogućem demografskom kontekstu. Kako sam autor podvlači, tragedija progona vojvođanskih Hrvata situirana je u činjenici da se radilo o potpuno lojalnoj manjini, koja ni na koji način nije

predstavljala prijetnju tadašnjoj srbijanskoj državi, ali je krajnje iracionalno doživljavana kao prijetnja homogenizaciji srpske nacije.

Na koncu možemo skupa s urednikom i recenzentom knjige bivšim Subotičaninom Ivanom Poljakovićem zaključiti kako knjiga Zlatka Pintera predstavlja važan kronološki zapis koji je namijenjen širemu čitateljstvu. Istina, to ne znači da znanstvena zajednica u matičnoj domovini ne treba nastaviti tematizirati stradanje Hrvata u Vojvodini, to jest ne treba pomisliti kako je Pinterova knjiga nezaobilazno znanstveno djelo, no zacijelo je značajan priručnik daljnjim istraživanjima o stradanju Hrvata u Vojvodini, budući da je riječ o važnim kronološkim zapisima jednoga stradanja.

*Darko Baštovanović*

Zlatko Pinter, *Progon i stradanje Hrvata u Vojvodini tijekom Domovinskog rata (prilog kronologiji terora nad Hrvatima u istočnom Srijemu, Banatu i Bačkoj od 1986. do 1995.)*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2020., 529 str.

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, jedna od najznačajnijih institucija Republike Hrvatske koja se temeljito bavi Domovinskim ratom i agresijom na Republiku Hrvatsku tijekom 90-ih godina prošloga stoljeća, izdala je knjigu Zlatka Pintera, *Progon i stradanje Hrvata u Vojvodini tijekom Domovinskog rata (prilog kronologiji srbijanskog terora nad Hrvatima u istočnom Srijemu, Banatu i Bačkoj od 1986. do 1995.)*, hrvatskoga publicista

rodom iz Vojvodine. Autor ovoga prikaza ukazuje na početku na nakladnika ove knjige, jer se na ovaj način u Republici Hrvatskoj od najznačajnijih institucija pokazuje spremnost za tematiziranje jednog zatomljenog no važnog pitanja hrvatskoga naroda a to je upravo progon Hrvata u Vojvodini 1990-ih. Proces koji je tekao paralelno s agresijom na Republiku Hrvatsku i danas je jedan od problema koji uvelike usložnjava položaj hrvatske manjine u Republici Srbiji. Istina, s jedne strane, same institucije Republike Hrvatske dugo nisu imale kapaciteta sustavno se baviti ovom povijesnom tragedijom, dok s druge strane, u srbijanskome društvu i dalje postoji prešućivanje stradanja građana Srbije hrvatske nacionalnosti koncem XX. stoljeća. Iako je pitanje stradanja Hrvata u Vojvodini jedno od pitanja koje u sveukupnim hrvatsko-srpskim odnosima izaziva brojna sporenja, kako smo istaknuli, bavljenje ovom problematikom bilo je nedostatno s obje strane.

Knjiga Zlatka Pintera predstavlja neku vrstu dokumentarija kako o prijelomnim događajima koji su doveli do raspada komunističke federacije tako i o kulminaciji istih koje se završilo brutalnim obračunom srbijanske države sa svojim građanima hrvatske nacionalnosti. U ovoj knjizi, za razliku od knjige *Hrvati iz Srijema, Banata i Bačke u vrtlogu devedesetih – Progoni i etničko čišćenje (1991 – 1995)*, autor ne ide u duboku povijest, već prikazivanje događaja započinje kronologijom homogenizacije srpske nacije i nastojanjima intelektualnih i političkih krugova u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Srbiji da konačno riješe takozvano srpsko pitanje, te da se obračunaju sa svim zajednicama odnosno na-